

Ж.С.Таласпаева,¹ А.Б. Ерсайнова¹

¹М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті
Петропавл қ., Қазақстан

Б.МУҚАЙДЫҢ «ӨМІРЗАЯ» РОМАНЫНДАҒЫ СОМАТИКАЛЫҚ ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕРДІҢ ҚОЛДАНЫСЫ

Аннотация: Тіл мәдениетін меңгерту міндеттерінің бірі – дұрыс әрі мәнерлі сөйлеу дағдысын қалыптастыруда тұрақты тіркестердің рөлі ерекше. Коммуникациялық аяда фразеологизмдер өзінің образдылығымен, айрықша мәнділігімен көзге түсетін фразеологизмдерді ұлт тілінің ерекше көрінісі деуге болады. Сондықтан оларды көркем шығармада қолданудың өзі ұлттық характердің айқын белгісін көрсетеді. Кез келген ұлттың айшықты да мәнерлі бай саласының бірі, халық өмірінің айнасы, ұлттық мәдени өмірінің басты белгісі – тұрақты тіркестер екендігі ғылыми еңбектерде көрсетіліп келеді.

Тірек сөздер: фраземалар, соматизмдер, сөздер мен фразеологизмдер, зоофразеологизмдер.

Ж.С.Таласпаева,¹ А.Б. Ерсайнова¹

¹Северо-Казахстанский государственный университет имени М.Козыбаева
Петропавловск, Казахстан

УПОТРЕБЛЕНИЕ СОМАТИЧЕСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В РОМАНЕ Б. МУКАЙ «ОМИРЗАЯ»

Аннотация: Одним из аспектов овладения языковой культурой является особая роль устойчивых выражений в формировании навыков правильной и выразительной речи. В рамках коммуникации фразеологизмы, отличающиеся своей образностью, особой значимостью, могут считаться особыми проявлениями национального языка. Само их использование в художественном произведении свидетельствует о явном признаке национального характера. В научных трудах отмечается, что одна из самых ярких и выразительных сфер любой нации, зеркало народной жизни, главная черта национально-культурной жизни – это устойчивые выражения.

Ключевые слова: фраземы, соматизмы, слова и фразеологизмы, зоофразеологизмы.

Zh.S. Talaspaeva,¹ A.B. Ersainova¹

¹North Kazakhstan State University named after M. Kozybayev,
Petropavlovsk, Kazakhstan

THE USE OF SOMATIC PHRASEOLOGISMS IN B. MUKAI'S NOVEL «OMIRZAIA»

Annotation. One of the aspects of mastering the language culture is the special role of stable expressions in the formation of skills of correct and expressive speech. Within the

framework of communication, phraseological units that differ in their imagery and special significance can be considered special expressions of the national language. Their use in a work of art indicates a clear sign of a national character. In scientific works, it is noted that stable expressions are one of the most striking and expressive spheres of any nation, the mirror of people's life, the main feature of national and cultural life.

Keywords: phraseme, somatisms, words and phraseological units, zoo phraseologisms

Фраземалардың ішкі формаларының туындау көздері осы саланы жан-жақты зерттеп жүрген ғалым Р.А. Авакованың еңбегінде шартты түрде төмендегідей топтас-тырылады:

- адамның анатомиялық атаулары (соматизмдер) мен қимыл қозғалыстарына бай-ланысты туған фраземалар;
- жануарларлар (зооморфтық фраземалар) әлемі;
- өсімдіктер (флора) әлемі;
- табиғат құбылыстары;
- өлшем бірлік (метеорология);
- сандық (нумеративтік) фраземалар;
- түр-түстік және сындық;
- алғыс және қарғыс мәнді;
- мифтік және діни;
- тарихи кезеңдермен және тұлғалармен байланысты туған фраземалар және т.б.

[1, 68].

Сөздік жасаушы ғалымдардың пікірінше, кез келген тілдің фразеологиялық қоры-ның 30%-ын соматикалық тіркестер құрайды. І. Кеңесбаев сөздігінде 630-дан аса соматикалық фраземалар тіркелген.

Тіл білімінде фразеологизмдер тұрақты сөз тіркесінің жасалуына ұйытқы болып тұрған сөздеріне қарап, соматикалық фразеологизмдер, эмотивті фразеологизмдер, зоофразеологизмдер, сандық ұғымдардың қатысумен жасалған фразеологизмдер және т.б. болып бөлінеді. Біздің мақсатымыз – соматикалық фразеологизмдердің көркем шығарма тілінде қолданылуын талдау болып табылады. Яғни соматикалық фразеологизмдердің лексика-семантикалық сипатын айқындай отыра, жазушының тілдік ерекшелігіне үңілу.

Фразеологиялық қордың басым көпшілігі болып саналатын анатомиялық атаулар мен дене мүшелері арқылы жасалған фраземалардың саны түркі тілдерінде, соның ішінде қазақ тілінде аз емес. Соматикалық атаулар арқылы жасалған фразе-малар көне түркі ескерткіштерінде де көптеп саналады [1, 69-70].

Ә.Болғанбаев: «Анатомиялық атаулар негізгі сөздік қорға жататындықтан, көп мағыналы, туынды жаңа сөз жасауға соншама бейімділігімен ғана сипатталмайды, сонымен бірге тұрақты тіркестер жасаудағы белсенді қызметімен де айрықша көзге түседі», – деп, соматизмдердің фразеология жасаудағы маңызын көрсетеді [1, 65].

Адам – күрделі де айрықша құбылыс. Адам баласы басынан небір күйлерді кешіреді, қуанады, шаттанады, күледі, ашуланады, күйінеді, ренжиді, жақсы көреді, жек көреді. Бір сөзбен айтқанда, адам бойындағы қасиеттер сан қилы. Осындай қасиеттерді қазақ тіліндегі соматикалық фразеологизмдер арқылы беру тілімізде жиі көрініс табады.

Кез келген тіл бірлігінің жұмсалы аясын, мақсатын танып-білу үшін көркем шығар-ма тіліне жүгінеріміз анық. Ал көркем шығарманың тілін, оның көркемдеу тәсілдерін қарастырғанда, біз автор стиліне назар аударамыз.

Б. Мұқай – қазақ журналистикасында өзіндік өрнегімен, шындықты әңгімелеу арқылы мөлдіретіп, көз алдына жайып салатын, кейіпкерлерді даралау мен психологиялық бейнелеудің де өзгеше бір жолын тапқан талантты журналист-жазушыларымыздың бірі. Суреткер өзі өмір сүрген кезеңдегі әртүрлі қоғамдық құбылыстар, өзгерістерді шығармаларына өзек ете отырып, дәуір тынысына құлақ түріп отырады. Сондықтан да кез келген шығармасынан қоғам үні айқын аңғарылады. Жазушы тілдің лексика-семантикалық қабаттарының мағыналық қыр-ларын айқындайды, стильдік қызметін арттыра отырып, ұтымды пайдаланады. Шығарманың тілдік бейнелілігін танытуда фразеологизмдердің озық үлгісін көр-сете алған шебер жазушы.

Қаламгер тілінің лексикалық байлығының бір қырын соматикалық фразеологизмдер танытады. Соматикалық фразеологизмдерді екі топқа – ым-ишарат және көңіл күйді білдіретін фразеологизмдер болып бөлініп қарастырылады және олар адамның ішкі жан дүниесінде, көңіл күйінде болатын алуан түрлі психологиялық жағдайларды көрсетеді. Тек көрсетіп қана қоймай, өкіну, үрейлену, қиналу, ашулану, қайғыру, қуану сияқты адамның терең сезімдерін айшықты түрде бейнелейді.

Б. Мұқайдың «Өмірзая» романындағы соматикалық фразеологизмдерді талдау барысында олардың мәтіндегі осындай эмоциялық қолданысына назар аударамыз. Мысалы: – Сен мені басқамен шатастырып тұрсың, жігітім, – деді Аяған *қабар шытып* [2, 16]. – Мен мұнда шындық іздеп келдім, – деді Аяған *қабар шытып*, дауысын қатайтып [2, 23]. – Өзің біл, Алмасжан, – деді *қабар шытып* [2, 54]. Шалға ұрлана қарады, жүзіне көлеңке жүгіріп, *қабар шытылыпты* [2, 6]. Сәл *қабар шытып*, док көрсетсең бейшараларда зәре қалмайды, иманы ұшып, безек қағады [2, 87]. Міртемір ұмытқанын есіне түсіргісі келгендей *қабарын шытып*, ойланып қалды [2, 132].

Адамның көңіл күйін беруде «қабар» сөзімен жасалған фразеологизмдердің қызметі ерекше. Шығармадан алынған мысалдардағы «қабар» сөзінің негізгі номинативтік мағынасы адамның көңіл күйін білдірсе, аталған мысалдағы *қабар шытып* соматикалық фразеологизмнің мағынасы *қабарын тыржытты* [*кіржытты, шытыпты, түйді*] – *жақтырмаған кейіп білдірді* деген мағынасында жұмсалған. Сонымен қатар романда «қабар шытыпты» тұрақты тіркесіне қарама-қарсы «қабар шытпайды» деген тұрақты тіркесті де кездестіруге болады. Мысалы, *Қабар шытпайды*, қарсы сөз айтпайды, күйеуінің дегенін бас шұлғып орындайды [2, 26]. Берілген мысалда Аяғанның әйелі Әсем өзінің артық кеткенін түсініп, күнәсін жуып-шаюға кірісетіндігін «қабар шытпайды» фразеологизмі арқылы байқауға болады. Сондай-ақ, романда «қабар шытыпты» фразеологизмі жиі қолданылады. Профессор Алдияр Ақпанұлының көптен күткен шәкірті Аяғанды көргенде *қабар шытып*, жүзіне шыр жүгірді. Шығармада «қабар шытылды» фразеологизмі [*жазылды, жарылқады, көтерілді*] ашық-жарқындық байқалды, көңілі жадырады мағынасында жұмсалған. Байқағанымыздай, фраземалардың басым көпшілігі адаммен, оның көңіл күйімен, сезімдерімен байланысты пайда болған. Романдағы басты кейіпкері – Аяған жаңа ортаға үйрене бастайды, ауылдан келген жастармен көптен бері бірге жүргендей өзін сезінеді. Қаламгер жастардың Аяғанға деген сыйластықты «қабарына қарап» тұрақты тіркесі арқылы береді. Мысалы, Олар да мұның *қабарына қарап*, алдынан қия өтпей «ағалап» сыйлап тұрады [2, 17].

Романда күрес жолындағы азаматтың барлығы да шейіт болады. Сұмпайылар мен опасыздар ғана қалады. Бірақ халық рухының өлмегені, елінің әлдебір терең қойнауында жаңа ұрпақ өсіп келе жатқаны оймен аңдалып, көңілмен ұғылғандай. Роман-трагедияның ең басты мұраты – отарлық заманның қара түнек зұлматын айғақтау. Қаламгер кейіпкерлерінің сол кезеңдегі көңіл күйлерін «қабар тунжырап», «қабарын түйіп», «қабарын кірбің шалып» фраземалары арқылы көрсетеді. Мысалы

қазақ халқының қара жұмыс істеп қиындықты бастарынан кешкендерін, тоталитарлық жүйенің тигізген зауалын көрген Асылханның ашуын «*қабағы тұнжырап*» фразеологизмі арқылы байқауға болады. Асылханның *қабағы тұнжырап*, екі көзіне мұң тұнды [2, 43].

Өсемнің қарасын көрген сәтте *қабақтары түйіліп*, қауырт жұмыстары көбейіп, қолдары босамай қалды [2, 56]. *Қабағын түйіп*, екі балаға сес көрсеткен болды [2, 105]. Мандайынан шып-шып шыққан терді алақанымен сылып тастап, *қабағын түйіп* алып, тас мүсіндей қимыл-қыбырсыз қатып отырған Алдиярға қарап, жарам-сақтана жымыды [2, 223]. Қыз күлмеді, *қабағын кірбің шалып*, көзін ашып-жұмып біраз уақыт үнсіз қалды [2, 108]. Берілген мысалдардағы «*қабағы тұнжырап*» фразеологизмнің мағынасы І. Кеңесбаевтың сөздігінде: *қабағы жабылды* [*қарс жабылды, түйілді, түнерді, тұнжырады*] – ызаланды, ызалы ашуға мінді; ашу-мен тас түйін боп алды [3, 387] мағынасында қолданылып тұр. «*Қабағын кірбің шалды*» тұрақты тіркесі *ренжіді, көңілі жабықты, жабырқады* мағынасында жұмсалған. Жалпы сыртқы ағзаға қатысты фразеологизмдер көбіне жағымсыз көңіл күйді білдіретіндігі аңғарылады. Лингвистикада ең алғаш «соматизм» терминін енгізген финн-угортанушы ғалым Ф.Вакк болса, орыс тіл білімінде «соматикалық фразеологизм» терминін алғаш рет қолданған Э.М.Мордкович. Ол өзінің «Соматикалық фразеологизмдердің семантикалық-тақырыптық топтары» мақаласында орыс тіліндегі соматикалық фразеологизмдердің саны жағынан басым көпшілігін жағымсыз сипатқа ие фразеологизмдер құрайтындығын атайды [4, 245]. Ғалымның тұжырымы қазақ тіліне де қатысты екендігіне көзіміз жетеді.

Бакқожа Мұқай кейіпкерлерінің көңіл күйін, мінез-әрекеттерін суреттеуде осы сияқты тіркестерді кейіпкерлерінің мінез ерекшелігін, көңіл күйін беруде шеберік танытады.

Көз соматизмімен жасалған фраземалар саны басқа соматикалық тіркестермен салыстырғанда жиі жұмсалады. М.Ержановтың «Адамның сыртқы бейнесін сипаттайтын сөздердің лексика-семантикалық топтары» атты кандидаттық диссертациясында көздің 123 түрін сипаттайтын соматикалық тіркестерді көрсеткен: *ұл-кен көз, бадырақ көз, алақан көз, шатынаған көз, аялы көз, жұмық көз, жытсық көз, бота көз, қой көз, құралай көз, шаян көз, сығыр көз, қысық көз* және т.б. І.Кеңесбаев сөздігінде көз соматизмімен жасалған 209 фразема берілген [1, 77].

Суреткер қаламынан туындаған әрбір бейнелі жолдар өзінің қарапайымдылығымен, табиғилығымен құнды. Б. Мұқай «көз» соматизмімен жасалған фразеологизмдерді аз сөзбен көп мағына беруде, ойды ықшам да жинақы етіп танытуда шебер жұмсаған. Мысалы, Үлкен баласын құшақтап жатқан Аяғанның *көзі іліне қоймады* [3, 21]. *Көз алартып*, сыртынан ғайбат сөз айтатындар көбейді [2, 35]. Шәутімін көтеріп, Хадиша қайтып оралды да, шәйнекке шай демдеді, *көзді ашып-жұмғаниша* дастарқан жасады [2, 49]. Деканның түпкі ойын жігіт болжады, берілмеске бекінгендей өжеттеніп, *кірпік қақпай* бакшиды [2, 53]. Аяған түні бойы *кірпік ілмеді* [2, 84]. Асылхан ұсынған орныдыққа жайғасып, үйдің ішіне *көз жүгіртті* – шағын ғана бөлме, мұнтаздай етіп жиналған үш төсек тұр, столға крахмалданған ақ жайма жабылған, терезеге капрон тюль ілініп, гүлді-гүлді қалың шыттан перде тұтылған, еденге төсек жапқыш түстес палас төселген, көзге түсер қиқым жоқ, соншалық таза [2, 47]. *Көз қиығын Асылханға тастаған*, ол ештеңе аңғармаған сияқты [2, 50]. Жа-на ғана күлімдеп тұрған *көзі шатынап*, суық ызғар шашады [2, 61]. Хадиша басын көтеріп, оның жүзіне *көз жүгіртті* [2, 108].

Жоғарыда көрсетілген «*көз қиығын тастау*» тұрақты тіркесі І. Кеңесбаевтың «Қазақ тілінің фразеологиялық сөздігінде» адамның бетіне тіктеп қарамай, қырындап, көзінің астымен қарау дегенді білдіреді. Сондай-ақ, ғалымның сөздігінде тілімізде жиі

жұмсалатын «*көзі іліне қоймады*» фразеолгизімнің мағынасы ұйқы көрмеді, ұйықтамады деген мағынада жұмсалады. Ал «*көз алартысты*» фразеологизмі өштесті, жауласты, аңдысты дегенді білдіреді. «*Көзді ашып-жұмғаниша*» деген тұрақты тіркесі лездің арасында, қас пен көздің арасында, әп-сәтте деген мағынада жұмсалған. «*Көз жүгіртті*» тіркесінің мағынасы: шолып қарады; шола іздеді; ой жіберді [3, 330] деген мағынада қолданылған. Сонымен қатар шығармада «*кірпік қақпай*» тұрақты тіркесі кездесті. І. Кеңесбаевтың еңбегінде бұл тіркестің екі мағынасы көрсетілген: Кірпік қақпады [ілмеді]. Кірпік қақпай ұйып. *Кірпік қақпастан өткізді* [қарады] – 1. ұйықтамады, көз жұмбады; 2. көз айырмай қарады, тыңдады [3, 385]. Жазушы шығармада *көз айырмай қарады* деген мағынада қолданған.

Б. Мұқайдың романындағы «көз» соматизмімен жасалған тұрақты тіркестерге тоқталар болсақ, «*көз жүгіртті*», «*көзі іліне қоймады*», «*кірпік қақпай*», «*көзді ашып-жұмғаниша*» деген тұрақты тіркестер қандай да бір іс-әрекетті білдірсе, ал «*көз алартты*», «*көзі шатынады*» деген тұрақты тіркестер адам мінез-құлқының алуан түрлі сипатын көрсететінін аңғардық.

«Қол» сөзімен жасалған фраземалар көңіл күйді бергеннен гөрі іс-әрекетті білдіреді. Мысалы: Енді міне, бәрінен жұрдай болып, ешкім керек қылмай жападан-жалғыз далада қалғанда тағы да *қол ұшын бермекке* арнайы іздеп келіпті [3, 36]. – *Қолмен істегенді мойынмен көтеру керек* қой [2, 47]. Романда *қол ұшын берді* – қолғабыс етті, көмек көрсетті, жәрдемдесті мағынасында қолданылса, ал *қолымен істегенді мойнымен көтерді* тұрақты тіркесі – өз күнәсын өзі көтеріп, жұртқа ауыртпалығын салмау керек деген мағынада жұмсалып тұр.

Суреткер романында соматикалық фразеологизмдерді молынан пайдалана отырып, шығарма тіліне мәнерлегіштік, бейнелегіштік нәр берген.

Бас соматизмі VIII ғасырдағы көне түркі ескерткіштерінде, көне ұйғыр, қыпшақ және оғыз ескерткіштерінде, қазіргі түркі тілдерінің барлығында дерлік – *baş*, хакас тілінде – *pas*, чуваш тілінде – *pus* кездеседі. І. Кеңесбаевтың «Қазақ тілінің фразеологиялық сөздігінде» бас сөзімен байланысты 169 фразе-ма берілген [1, 75]. Романда «бас» сөзімен байланысты фразеологизмді де кез-дестіруге болады. Мысалы: – Ой, жігіттер!.. Бұларың өзі қызық болды ғой, – деді, *бас шайқап* [2, 35]. – Геркулес пен Араб *басымызға шығып* алып еді [2, 223]. Бұл сөйлемдегі *басын шайқап* тіркесіндегі «бас» сөзінің да мағынасы адамның дене мүшесін білдірсе, ал енді *басын шайқады* фразеологиялық мағынасы, қайран қалды, таңғалды мағынасында қолданылады. Ал «*басымызға шығып*» фразеологизмі *басынды, менсінбеді* деген мағынаны білдіріп тұр.

Б. Мұқай халықтың сөйлеу тілінде мол ұшырасатын «бас» сөзімен келген тұрақты тіркестерді жұмсауда шығармаларының шырайын келтіре отырып, мағынасына табиғи өң кіргізеді.

Келесі фразеологизмдердің бірі – «*бет*» сөзімен айтылатын тіркестер. Бет – адамның мінез-құлқын, қабілетін және т.б. жақсы-жаман қасиеттерін көрсететін негізгі мүше. Бет – жеке индивид өмірінде қайталанбас өзіндік эталон, тіпті бір құрсақтан шыққан қос тамшыдай егіздерді туған анасы бетіне қарап ажырата алады екен.

Қаламгер белгілі бір фразеологизмдерді шығармаларының мазмұндық желісімен ұштастырып, көркемдік нақыш беру мақсатында қолданады. Мысалы: Оның өзі үшін әлгіндей жағдайға ұшырағанын еске алып, *беті дуылдады* [2, 42]. – Мен Хадишамын ғой, ата, – деп дауыстады ол екі *беті дуылдап* [2, 313]. Құлағы шыңылдап, екі *беті дуылдады* [2, 10]. Алмастың екі *беті* шапалақ тигендей *дуылдап*, одан сайын қызарды [2, 134]. Жоғарыда берілген мысалдардағы «*беті дуылдады*» соматикалық тұрақты тіркестің мағынасы *қатты қысылды, қызарды, қаны бетіне ойнап шыға келді; ұял-*

ды дегенді білдіреді. Яғни бұл сөйлемдердің ай-шықты бояуы қалың, экспрессивті мағынасы күшті. Мағынаны дәлме-дәл беруде фразеологизмдердің стильдік мәні басым түсіп жататындығын күнделікті өмірден де, дүниенің тілдік бейнесін айнаға түсіргендей етіп көрсететін осындай көркем шығармалардан да аңғарамыз.

Қазақ тіліндегі фраземалардың қалыптасуына сонымен қатар *ауыз, жүрек, иш* дене мүшелерінің қызметі де ерекше. Мысалы, Күні бойы аты-жөнін білмейтін қызды ойлап, *ишін ит тырнағандай* қиналды [2, 42]. Бұл тұрақты тіркестің мағынасы сөздікте *иші әлем-жәлем, удай ашыды* [3, 793] деген мағынаны білдіреді. *Аузы-на ақ ит кіріп, қара ит шығатын* бәдіктерді де, жатып ішетін маскүнемдері де болды [2, 74]. Бұл тұрақты тіркестің мағынасына келер болсақ, аузына келгенін айтып, балағаттайды деген мағынада жұмсалып тұр.

Жазушы романда Сталиннің тас түрмесінде көп жылдар отырған кейіпкерлерді суреттеу арқылы үрей сезімдерін тудыра отырып, сол адамдардың қорқыныш сезімін, психологиялық сезім күйін, үрейін «*сужүрек*» тұрақты тіркесі арқылы береді. Мысалы, Сөйте тұра шетінен *сужүрек* [2, 87].

Қазақ тілінің он томдық түсіндірме сөздігіндегі анатомиялық атауларға қатысты тұрақты тіркестерді жинап-терген Ә. Болғанбаев олардың анатомиялық атау мен жалпы адамға қатысты сөздер дегеннің ұғымы нақ бірдей еместігін көрсетеді.

Жекелеген сөздердің бұл ұғымға жату-жатпауын есепке алмай, жалпы адам біткенге қатысты сөздер мен фразеологизмдерді барынша түгел қамтып көрсету мақсатында сөздікте адамның дене мүшелеріне қатысты екі жүзге жуық сөздер қамтылып, бұлардан туындаған 4200 фразеологизмдер екені анықталған [5, 39]. Бұл қазақ тілінің анатомиялық атауларға қатысты фразеологизмдерге соншалықты бай екендігін көрсетеді. Соматикалық фразеологизмдер – бұл тіл атаулының бәріне тән ортақ құбылыс, тек олардың пайда болуы, құрылымы, қолданылуы, бейнелеуіштік қасиеті тіл иесі халықтың мінез-құлқымен, салт-санасымен, әдет-ғұрпымен және дәстүрімен ұштасып, олардың көрінісін береді.

Қорыта келе, дене мүшелерінің атаулары – сөздік қордың өте ертеден келе жатқан көне тобы. Сол себепті де соматикалық атаулардың фразеологизмдер құрамында көптеп кездесуі қалыпты көрініс. Соматикалық фразеологизмдер жасалу жолында олардың арасында біріншіден логикалық байланыс, екіншіден, образ тұтастығы сақталған. Соматикалық фразеологизмдер көркем шығарма тілінде кездесіп, үйлесімділігі мен бейнелілігі айқын көрінетін тұрақты тіркестер болып табылады.

Б. Мұқай ұлттық тілдің бай қазынасы – сөздік құрамын шебер пайдаланып, әр сөзін, сөйлемін, тұтас мәтінін мәнерлі, өткір шебер тілмен өрнектеген және оларды белгілі бір стильдік мақсатпен ұтымды пайдаланып отырған. Жалпы қаламгер «Өмірзая» романында соматикалық фразеологизмдер кейіпкер тілінде де, автор сөзі ретінде жұмсалып, кейіпкерлерінің әр қилы сезімін, көңіл-күйін, психологиялық жағдайын танытуда зор қызмет атқарады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- [1] Авакова Р. Фразеология теориясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2009. – 292 б.
 [2] Мұқай Б. Таңдамалы шығармалар: 5 том. Құраст.: Ахметова Н. – Алматы: Ана тілі, 2008. – 464 б.
 [3] Кеңесбаев І. Фразеологиялық сөздік. – Алматы: Арыс, 2007. – 800 б.
 [4] Өтебаева Ш., Садыбекова Б.А. Қазақ және ағылшын тілдеріндегі соматикалық фразеологизмдер // Білім. – №6 (54). 2010. – 33-36 бб.
 [5] Смағұлова Г. Фразеологизмдердің семантикалық категориялары. – Алма-ты: Қазақ университеті, 2009. – 162 б.